Маріупольський державний університет
Кафедра культурології та інформаційної діяльності
Спеціальність «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»

Навчальна дисципліна «Екскурсієзнавство»

Матеріали до пішохідної історико-краєзнавчої екскурсії «Маскарони та кахлі Маріуполя: до проблеми збереження архітектури»

ЧАСТИНА 1

Виконали студенти ОС «Магістр»
групи ІБАС-16, з.ф.н.
Дейниченко О. (кер. групи),
Головач В., Кіор Н., Луханіна І.
Чумакова О., Яковенко Ю.

Перевірила: Батичко Г.І.,
зав. кафедри КІД, кандидат наук
з мистецтвознавства, доцент

Маріуполь – 2017

Маріупольський державний університет
Кафедра культурології та інформаційної діяльності
Спеціальність «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»

Навчальна дисципліна «Екскурсієзнавство»

«Маскарони та кахлі Маріуполя: до проблеми збереження архітектури»

Пішохідна історико-краєзнавча екскурсія

Орієнтовна схема картки. Картки обраних
архітектурних об'єктів

Упор.: студенти ОС «Магістр»
групи ІБАС-16, з.ф.н.
Дейниченко О. (кер. групи),
Головач В., Кіор Н., Луханіна І.
Чумакова О., Яковенко Ю.

Період укл. – жовтень-листопад 2017 р.

Маріуполь – 2017

Аспекти, за якими групою добиралась інформація
до картки екскурсійного архітектурного об'єкту
для історико-краєзнавчої екскурсії старою частиною м. Маріуполя

*Укладено за С.Н. Голубничою**

1. ***Добірка видових листівок та / або фотографій***, що відображають, як виглядав об'єкт у минулому й у сучасності, як змінювався (з уточненням дати та автора фото).

2. ***Найменування об'єкта***, у т.ч. з уточненням домовласника або відомого у місті орендатора; підприємства, що знаходиться у будинку; типу або призначення будинку тощо (наприклад, будинок Ґампера, будинок єврейської громади, синагога та ін.).

2.1. Первісне найменування об'єкта.

2.2. Проміжні найменування об'єкта, із зазначенням років / десятиліть / століть.

2.3. Сучасне найменування об'єкта (на момент складання картки).

2.4. Неофіційна назва об'єкта, під яким він відомий у населення на сучасному етапі (наприклад, будинок з грифонами).

3. Основні факти з ***історії будинку***. Вказати відомі фрагменти історії архітектурного об'єкту, бажано – з уточненням автора статті / книги та року написання / видання / публікації у мережі Інтернет)**. Додатково для архітектурних об'єктів, які є пам'ятками історії, а не пам'ятниками архітектури (наприклад, для будинку на вул. Архітектора Нільсена. 27), а також для будинків, з якими пов'язані особи чи події, яким присвячені меморіальні дошки, обов'язково вказати і ці аспекти (коротко, а деталі – у п. 5.5), навіть якщо вони не сприймаються як важливі на сучасному етапі (наприклад, вказівка про те, що у будинку було зібрано перший у місті піонерський загін).

3.1 Історичні події, з якими, пов'язаний об'єкт: коротка характеристика, дата.

3.2 Власники та інші особистості, з якими пов'язана історія об'єктів (короткий опис, елементи біографії і т.п. із зазначенням років / десятиліть / століть, про які йде мова – в хронологічному порядку).

4. ***Місцезнаходження об'єкту***.

4.1. Поштова адреса (вул., номер будинку з обов'язковим зазначенням деталей: літер, подвійних номерів для кутових будинків тощо).

4.2. Примітки до адреси (чи є табличка на будинку, чи вказані стара і сучасна назва вулиці, номер будинку та ін.). Уточнити, якщо будинок згадується під помилковим номером або без літер чи дробових номерів (наприклад, у Додатку до Рішення Маріупольського міськвиконкому «Об утверждении зданий и сооружений, рекомендованных в список памятников архитектуры местного значения города Мариуполя» або на Google.maps та ін.).

4.3. Найменування території, де розташований об'єкт, зокрема: м. Маріуполь, Центральний р-н.

5. ***Опис об'єкта***.

5.1. Архітектор (вказати ПІБ, що зазначено у джерелах, літературі, або вказати, що архітектор – невідомий).

5.2. Дата споруди (вказати дату, яка зазначена на будинку та / або у джерелах, літературі, або вказати, що остаточно невідома; якщо дата на будинку наявна, уточнити, де вона розташована).

5.3. Зовнішній опис.

5.3.1. З яких матеріалів об'єкт виготовлений.

5.3.2. Конструктивно-стильова характеристика (архітектурний стиль, симетрія / асиметрія композиції, кількість поверхів, архітектурні елементи). Зазначаються як факти, що виявлені під час фотофіксації, так і ті, що біли вказані у джерелах – як в авторських статтях, так і в коментарях спеціалістів.

5.4. Додаткові особливості, що виділяють об'єкт серед інших об'єктів: ковальські вироби – балкони, навіси над ганком; різьблені двері; особливості

ліпнини, у т.ч. наявність маскаронів (вказати, які саме) та ін. Додатково – вказати «історичні» написи на стінах та ін. (на окремих будинках серед «сандальних» написів типу «ім'я, дата» вказані 1940-70-ті рр.).

5.5. Наявність меморіальних дошок, табличок з найменуванням підприємств та ін. (загальна характеристика та копія тексту з табличок).

6. ***Ступінь збереження*** об'єкта і відомості про ***внесення до переліків пам'яток***.

6.1. Стан об'єкта і території, на якій він знаходиться.

6.2. Дата останнього ремонту, реставрації або роки, з яких є занедбаним, руйнується тощо (за матеріалами статей, спогадів жителів, фото та ін).

6.3. Відомості про охорону об'єкта з уточненням дат, документів.

7. ***Відомості про те, в екскурсіях на які теми*** об'єкт може використовуватися.

8. ***Перелік основних додаткових матеріалів***.

8.1. Рекомендований зміст портфеля екскурсовода – орієнтовний перелік фото- та ін. матеріалів, у т.ч. аудіофайлів, фрагментів телепрограм, фото з виглядом об'єкту у минулому та / або з фрагментами фасаду тощо. Надається короткий опис цих матеріалів, якщо вони є у наявності (наприклад: Фото О.М.Карпена 2008 року з книги ... ; Фото О.Іванової, 2015-10-07 з сайту … ; фрагмент авторської програми С.Д. Бурова «Мариуполь. Былое» ТРК «Сигма» 2017 року та ін.); їх детальний опис – у переліку джерел.

8.2. Цитати, за наявністю (із зазначенням джерела, дати та автора висловлювання). Додатково позначити ті з них, що доречно додати до портфеля екскурсоводу.

9. ***Перелік джерел*** відомостей про об'єкт.

9.1. Література, де він описаний, архівні дані, телепрограми та ін.

9.2. Усні повідомлення жителів в переказі і коментарі фахівців (текст повідомлень вказується у відповідних тематичних пунктах картки; у даному пункті додатково зазначаються перелік осіб та роки, якими датуються вказані повідомлення). Якщо коментарі фахівців входять до складу описаних у переліку джерел, це зазначається в описах.

10. ***Дата*** складання картки, ***прізвище*** та посада ***упорядника***.

---

* Укл. О. Дейниченко за мат. видання: Голубничая С.Н. Карточка экскурсионного объекта ; Приложение А. Пример оформления карточки экскурсионного объекта / С.Н. Голубничая // Голубничая С.Н. Основы экскурсионного дела : учеб. пособие / С.Н. Голубничая. – Донецк : Донецкий институт туристического бизнеса, 2003. – С. 142–144, 193–194.

**Такий підхід надавав змогу оцінити авторитетність авторів джерел, достовірність та актуальність поданої інформації. Під час остаточного оформлення картки зазначали автора, рік тільки у цитатах (п. 8.2), оскільки, як правило, окремі аспекти історії (п. 3) та опису об'єкта (п.5) або були включені і до цитат, або були широковідомі і згадувалися кількома авторами.

Картка екскурсійного архітектурного об'єкту

Фото спеціалістів харківського інституту «Укрпроектреставрація», 1989–1990 рр. (з фондів Архітектурного архіву Маріупольської міської ради)

Фото О.Дейниченко, травень 2015 р.

Первісне найменування об'єкта – будинок Нільсена. Проміжні найменування об'єкта: будинок Гугеля (з 1930-х рр.). Сучасне функціонування об'єкта, на момент складання картки, – багатоквартирний житловий будинок. Неофіційна назва об'єкта, під яким він відомий у населення, – будинок з левами.

Фрагменти історії: будинок споруджений архітектором В.Нільсеном для себе та своєї родини, який через кілька років продав його козацькому офіцеру (прізвище невідоме). У 1930 рр. у будинок займала сім'я керівника будівництвом та першого директора заводу "Азовсталь" Я.С.Гугеля. Після того, як Я.Гугеля було репресовано, будинок було надано у комунальну власність, і до сьогодні у ньому мешкають кілька родин.

Адреса – вул. Архітектора Нільсена, буд. №10 (до 2016 р. – вул. Енгельса, у минулому – вул. Костянтинівська). На адресній табличці, розташованій на фасаді будинку, вказано передостанню назву вулиці – Енгельса. Найменування території, де розташований об'єкт: м. Маріуполь, Центральний р-н.

Архітектор – Віктор Олександрович Нільсен. Збудований на поч. XX ст.

за його власним проектом. Як зазначає А.Проценко, будинок характеризується стилем "модерн". Головна особливість – ліпні маскарони-леви. Облицьований світлою фасадною цеглою, що на фасаді другого поверху перемежовується рядами широко використовуваної у місті червоної цегли. Додатково поверхи розмежовує рослинний орнамент. Меморіальні дошки та ін. інформативні таблички відсутні.

Історичний вигляд об'єкту дещо порушений: наявна надбудова над лівим крилом будинку, що було одноповерховим. Зовнішній стан об'єкту і території, на якій він знаходиться, – задовільний. Повноцінному огляду об'єкту заважає збудований паркан. Будинку було рекомендовано надати статус пам'ятки архітектури місцевого значення (згадується у Додатку до Рішення Маріупольського міськвиконкому «Об утверждении зданий и сооружений, рекомендованных в список памятников архитектуры местного значения города Мариуполя» №59 від 22.12.1994 р.). Запропонована на поч. 1990-х назва пам'ятки: будинок Я.С.Гугеля – першого директора металургійного комбінату "Азовсталь".

Може бути використаний в екскурсіях, присвячених історії й особливостям маріупольської архітектури межі XIX-XX ст., архітектору В.Нільсену, а також Я.Гугелю та історії заводу "Азовсталь". Орієнтовний перелік матеріалів до портфелю екскурсовода: фото В.Нільсена та Я.Гугеля, фото будинку з матеріалів фотофікцації потенційних пам'яток архітектури, фото крупним планом маскарону та фрагменту рослинного орнаменту, зображення присвячених будинку картин маріупольських художників.

Цитати

«Построил его для своей семьи по своему же проекту главный архитектор дореволюционного Мариуполя Виктор Александрович Нильсен – выпускник знаменитого Санкт-Петербургского института корпуса гражданских инженеров. С началом возведения на левом берегу Кальмиуса завода "Азовсталь" в доме Нильсена поселился Яков Семенович Гугель – начальник строительства, а затем и первый директор Южной Магнитки. Потом Гугеля

арестовали, и он сгинул в круговерти ожесточенной борьбы с "врагами народа", что бушевала над одной шестой частью суши в конце печальной памяти тридцатых годов.» (С.Буров, 2003)

Із споминів Тетяни Юдиної, племінниці другої дружини Якова Гугеля, яка багато років жила у їх родині «В Мариуполе мы жили по улице Энгельса, дом 10, как в народе его называют, "дом со львами" или дом Нильсона. … После ареста Якова Семеновича мы вернулись на улицу Энгельса. Но дом был опечатан. Нам оставили комнату прислуги.» (Г.Захарова, 2012)

«Нильсен был городским архитектором, гласным Мариупольской думы, заслуженно уважаемым и почитаемым человеком. Еще до 1917-го Виктор Александрович выстроил себе дом на Малосадовой, а свой двухэтажный особняк на Константиновской (Энгельса, 10), отличающийся "лица необщим выраженьем" продал одному казачьему офицеру. Фамилия последнего не сохранилась, так как мариупольцы упорно продолжали называть этот особняк "домом Нильсена". Уже в советское время Виктор Александрович продал свой особняк, и по сей день останавливающий взгляд прохожих своей неординарностью (сейчас там детский сад, ул. Семенишина, 49) и купил себе другой – на улице Троцкого, которую архитектор, однако, до конца жизни называл Георгиевской, и только Георгиевской. При освобождении Мариуполя выгорел и был разрушен весь центр, в том числе и дом №31 по улице Георгиевской. Сохранилась одна только кирпичная коробка. Сил восстановить дом у Виктора Александровича уже не было, уцелевшую коробку он продал и вскоре переселился к дочери в Сталинабад (Душанбе), навсегда покинув город, которому отдал свой талант и лучшие годы жизни и от которого так и не услышал слова благодарности» (Л.Яруцкий, 1994)

«А "дом Гугеля" на улице Энгельса, 10 необходимо спасти от разрушения. В процессе перестройки внутри здания погибают интересные, подчас весьма ценные интерьеры, с лепными потолками, кафельными печами, филенчатыми створками дверей. Необходимо, наконец, снять двухметровый забор вокруг здания, чтобы жители города могли лучше увидеть одно из первых сооружений архитектора.» (А.Проценко, 1989)

Перелік джерел відомостей про об'єкт

Буров С.Д. Улица Энгельса / С.Д. Буров // Буров С.Д. Мариуполь. Былое / С.Д. Буров. – Мариуполь : ЗАО «Газета «Приазовский рабочий», 2003. – С. 107–112.

Захарова Г. Как в Мариуполе был арестован Яков Гугель / Г. Захарова // Старый Мариуполь : краеведческий интернет-портал. – 2012. – 15 окт. – Режим доступа: http://old-mariupol.com.ua/kak-v-mariupole-byl-arestovan-yakov-gugel/.

Проценко А.Д. Загадка дома со львами / А.Д. Проценко // Старый Мариуполь : краеведческий интернет-портал. – 2013. – 7 мая. – Режим доступа: http://old-mariupol.com.ua/zagadka-doma-so-lvami/.

Проценко А.Д. Тайна дома со львами / А.Д. Проценко // Приазоский рабочий. – 1989. – 22 нояб.

Проценко А.Д. Улица Константиновская / А.Д. Проценко // Проценко А.Д. Улицами старого Мариуполя / А.Д. Проценко. – 3-е изд., доп. – Мариуполь : Азовье, 2006. – С. 135–138.

Файн В.Я. Гугели / В.Я. Файн // Файн В.Я. По следам таганрогских родичей / В.Я. Файн. – Москва : Триумф, 2015. – С. 241–270. – Режим доступа: https://books.google.com.ua/books?id=fB-WCgAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=false.

Яруцкий Л. Вдоль по Георгиевской / Л. Яруцкий // Приазовский рабочий. – 1994. – 16 апр.

26.10.2017 р. Упор. О.Дейничено

Картка екскурсійного архітектурного об’єкту

Фото спеціалістів харківського інституту «Укрпроектреставрація», 1989–1990 рр. (з фондів Архітектурного архіву Маріупольської міської ради)

Фото Т.Фаустової, журналіста газети «Вечерний Мариуполь, квітень 2010 р.

Первісне найменування об’єкта – будинок Нільсена. Широко використовувані проміжні найменування об’єкта відсутні. На даний момент – порожній, занедбаний будинок. Неофіційна назва об’єкта, під якою він інколи згадується у населення, – будинок з плачучими німфами.

Фрагменти історії: будинок споруджений архітектором В.Нільсеном для себе та своєї родини. В подальшому у будинку розташовувався дитячий садок «Казка» (до пч. 1990-х р.), екологічна інспекція Донецької області. У 2000-х рр.. був орендований контрольно-ревізійним управлінням.

Адреса – вул. Семенішина, буд. №49 (у минулому – вул. Мала Садова). Найменування території, де розташований об’єкт: м. Маріуполь, Центральний р-н.

Архітектор – Віктор Олександрович Нільсен. Збудований на поч. ХХ ст. за його власним проектом. Як зазначає В.Земляний, будинок характеризується стилем "модерн" з елементами класицизму. Головна особливість – ліпний маскарон з античною маскою на даху башти та його збільшений, викладений з цегли аналог на боковій частині фасаду. Облицьований світлою фасадною цеглою. Збереглися ліпні гірлянди (кола на фасадній стіні), викладена з цеглин чаша над боковим маскароном, кована огорожа над баштою, металева решітка паркану навколо двору. Меморіальні дошки та ін. інформативні таблички на

даний момент відсутні (кілька років тому була табличка, яка свідчила, що у будинку було розміщено Екологічну інспекцію Донецької області).

Зовнішній стан об'єкту і території, на якій він знаходиться, – вкрай незадовільний. Будинок порожній приблизно з 2007 р. і поступово руйнується; зокрема, наявні згадки про пожежу у внутрішніх приміщеннях у 2013 р. Будинку було рекомендовано надати статус пам'ятки архітектури місцевого значення (згадується у Додатку до Рішення Маріупольського міськвиконкому «Об утверждении зданий и сооружений, рекомендованных в список памятников архитектуры местного значения города Мариуполя» №59 від 22.12.1994 р.). Запропонована на поч. 1990-х назва пам'ятки: будинок архітектора В.О.Нільсена.

Може бути використаний в екскурсіях, присвячених історії й особливостям маріупольської архітектури межі XIX-XX ст., архітектору В.Нільсену, історії закладів дошкільної освіти. Орієнтовний перелік матеріалів до портфелю екскурсовода: фото В.Нільсена, фото будинку з матеріалів фотофікції потенційних пам'яток архітектури, фото маскаронів крупним планом, зображення присвячених будинку картин маріупольських художників.

Цитати

«Если перейти на улицу [*от Городского сада – прим. сост.*], то перед вами предстанет построенный в стиле "Модерн" особняк. Его возвел в начале нашего века не раз уже упоминавшийся архитектор Виктор Александрович Нильсен для своей семьи. Там он и жил, пока во время революции дом не реквизировали» (С.Буров, 2003)

«Нильсен был городским архитектором, гласным Мариупольской думы, заслуженно уважаемым и почитаемым человеком. Еще до 1917-го Виктор Александрович выстроил себе дом на Малосадовой, а свой двухэтажный особняк на Константиновской (Энгельса, 10), отличающийся "лица необщим выраженьем" продал одному казачьему офицеру. Фамилия последнего не сохранилась, так как мариупольцы упорно продолжали называть этот особняк "домом Нильсена". Уже в советское время Виктор Александрович продал свой

особняк, и по сей день останавливающий взгляд прохожих своей неординарностью (сейчас там детский сад, ул. Семенишина, 49) и купил себе другой – на улице Троцкого, которую архитектор, однако, до конца жизни называл Георгиевской, и только Георгиевской. При освобождении Мариуполя выгорел и был разрушен весь центр, в том числе и дом №31 по улице Георгиевской. Сохранилась одна только кирпичная коробка. Сил восстановить дом у Виктора Александровича уже не было, уцелевшую коробку он продал и вскоре переселился к дочери в Сталинабад (Душанбе), навсегда покинув город, которому отдал свой талант и лучшие годы жизни и от которого так и не услышал слова благодарности» (Л.Яруцкий, 1994)

«В начале XX века на Малой Садовой, 49 появилось одноэтажное здание, построенное по проекту и под руководством бывшего владельца — главного архитектора Мариуполя Виктора Александровича Нильсена. Постройка представляет собой типичный образец архитектуры в стиле «модерн». Увенчана в угловой части башенкой с псевдоаттиком, выполненной пластическими текучими линиями и декорирована вверху античным маскароном. По плоскости стены декорированной гирляндами и лепными венками» (А.Проценко, 2003)

«Этот дом относится к раннему модерну с вкраплениями элементов классицизма. По плоскости стены декорированы гирляндами и лепниной, снабжены стилизованной балюстрадой и карнизом. За счет этих декоративных элементов достигается единство ансамбля. Пятигранная выступающая часть здания, остеклененная, как балкон, называется ризолит. Эта деталь более характерна для классики, нежели для модерна. В угловой части дом увенчан башенкой с псевдоаттиком и люкарной – оконным проем в чердачной крыше, которая украшена маскароном в виде античной женской маски. Комната, в которой располагался кабинет архитектора, выходит окнами на улицу – там, где обычно делался парадный вход, имеет три больших окна. Видимо, бывший хозяин дома придавал большое значение своему кабинету и отвел для него лучшую часть дома» (В.Земляной, 2005)

Перелік джерел відомостей про об’єкт

Буров С.Д. Улица Семенишина / С.Д. Буров // Буров С.Д. Мариуполь. Былое / С.Д. Буров. – Мариуполь : ЗАО «Газета «Приазовский рабочий», 2003. – С. 102–106.

Дом архитектора Нильсена превращается в руины / Л. Ермишина ; коммент. В.Земляного, Р.Божко // Приазовский рабочий. – 2008. – 5 нояб. (№167). – С. 5.

Драма дома Нильсена : новостной сюжет из прогр. «7 дней» / Н. Сухорукова ; коммент. О.Гринько, Р. Божко. – 2016. – 11 сент. – Режим доступа: http://tv7.ua/archives/10880.

Литвинова М. В Мариуполе горел дом Нильсена / М. Литвинова // Мариупольская жизнь : новостной портал. – 2013. – 11 марта. – Режим доступа: http://mariupol-life.com.ua/2013/03/11/v-mariupole-gorel-dom-nilsena/.

Проценко А.Д. Улица Малая садовая / А.Д. Проценко // Проценко А.Д. Улицами старого Мариуполя / А.Д. Проценко. – 3-е изд., доп. – Мариуполь : Азовье, 2006. – С. 116–117.

Яруцкий Л. Вдоль по Георгиевской / Л. Яруцкий // Приазовский рабочий. – 1994. – 16 апр.

26.10.2017 р. Упор. О.Дейничено

Картка екскурсійного архітектурного об'єкту

Фрагмент листівки поч. XX ст. (з фондів Маріупольського краєзнавчого музею)

Фото О.Дейниченко, липень 2008 р.

Первісне найменування об'єкта – будинок готелю «Росія». Широко використовувані проміжні найменування об'єкта та неофіційні назви відсутні. На даний момент – житловий будинок з організаціями й магазинами на першому поверху.

Фрагменти історії: будинок споруджений на межі XIX-XX ст. на початку вул. Єкатеринінської, поруч з Базарною площею. Протягом другої половини XX ст. й до сьогодні відомий тим, що у ньому розташовано диспетчерський пункт ТТУ.

Адреса – пр. Миру, буд. №3 (у минулому – вул. Єкатеринінська, пр. Республіки, пр. Леніна). Найменування території, де розташований об'єкт: м. Маріуполь, Центральний р-н.

Архітектор – невідомий. Збудований на межі XIX–XX ст. Збереглися ліпні елементи (рослинні мотиви й маскарони). Меморіальні дошки відсутні. Наявні інші інформативні таблички на фасаді, що виходить на вул. Земську: «Редакция газеты "Трудовой Мариуполь"», а також «ОО Союз инвалидов "Свет надежды"».

Зовнішній стан об'єкту і території, на якій він знаходиться, – задовільний. Будинку не було рекомендовано надати статус пам'ятки архітектури місцевого значення (не згадується у Додатку до Рішення Маріупольського

міськвиконкому «Об утверждении зданий и сооружений, рекомендованных в список памятников архитектуры местного значения города Мариуполя» №59 від 22.12.1994 р.).

Може бути використаний в екскурсіях, присвячених історії й особливостям маріупольської архітектури межі XIX-XX ст., історії готелів старого Маріуполя, історії Базарної площі. Орієнтовний перелік матеріалів до портфелю екскурсовода: фото будинку минулих років, фото маскаронів крупним планом, копії листівок з видом на північну частину Базарної площі.

Цитати

«Начнем, пожалуй, рассказ о Земской с того места, где она пересекается с проспектом Ленина, от торца бывшей гостиницы "Россия". В нем сейчас помещается "Трансагентство". Это единственный дом на перекрестке, который сохранился в первозданном виде» (С.Буров, 2003)

«…вернемся к Харлампиевскому собору, вернее, к тому месту, где он стоял, пока его не взорвали в середине тридцатых годов. На нечетной стороне улицы стоит двухэтажное здание, примечательное наличием в нем пивного бара, диспетчерской городского транспорта. До революции в нем находились номера гостиницы "Россия"» (С.Буров, 2003)

«С колокольни Харлампиевского собора открывалась центральная часть города. Справа от собора резко выделялась помпезным видом гостиница «Россия». Двухэтажное здание сохранилось до наших дней»; «Гостиный двор при почтовой станции находился на западной части Базарной площади, отсюда открывался великолепный вид на устье реки Кальмиус, море и рейд для стоянки судов» (А.Проценко, 2003)

«Попытка создать "Общество русских православных людей" была не первым нашим действием по объединению русских в Мариуполе. Шел 1998 год… Нас поддерживали разные люди. Тогдашняя газета "Товарищ" – орган коммунистов Мариуполя, изменившая свое название на "Трудовой Мариуполь", напечатала в нескольких номерах наши программные установки» (А.Таненков, 2013)

Перелік джерел відомостей про об’єкт

Буров С.Д. Улица Земская / С.Д. Буров // Буров С.Д. Мариуполь. Былое / С.Д. Буров. – Мариуполь : ЗАО «Газета «Приазовский рабочий», 2003. – С. 76–12.

Буров С.Д. Проспект Ленина / С.Д. Буров // Буров С.Д. Мариуполь. Былое / С.Д. Буров. – Мариуполь : ЗАО «Газета «Приазовский рабочий», 2003. – С. 6–81.

Проценко А.Д. Площадь Соборная (Базарная) / А.Д. Проценко // Проценко А.Д. Улицами старого Мариуполя / А.Д. Проценко. – 3-е изд., доп. – Мариуполь : Азовье, 2006. – С. 12–20.

Таненков А. Абстиненция, или Что общего между повестью Александра Куприна «Гамбринус», мемориальной музеем-квартирой Исаака Бродского в Петербурге и копиистами картин великого православного художника Архипа Куинджи? / А. Таненков // Livejournal. – 2013. – 15 июня. – Режим доступа: http://ripper2013.livejournal.com/55918.html.

26.10.2017 р. Упор. О.Дейничено

За мат. краєзнавчого форуму "Все грани"

http://vse-grani.com/viewtopic.php?f=56&t=4293&start=10

Картка екскурсійного архітектурного об'єкту

Фото О.Дейниченко, лютий 2007 р.

Фото О.Дейниченко, листопад 2017 р.

Первісне найменування об'єкта – невідомо. Широко використовувані проміжні найменування об'єкта та неофіційні назви відсутні. На даний момент – майже зруйнований житловий будинок.

Фрагменти історії відсутні. За словами Р.П.Божко, заст. директора Маріупольського краєзнавчого музею з науки, неподалік від перехрестя вулиць Земської та Миколаївської була чаївня, проте не відомо, чи саме у цьому будинку.

Адреса – вул. Земська, буд. №66 (у радянські часи – вул. Рози Люксембург). Найменування території, де розташований об'єкт: м. Маріуполь, Центральний р-н.

Архітектор – невідомий. Збудований на межі XIX–XX ст. Будинок – цегляний, з тонким шаром кольорової побілки або штукатурки. Збереглися ліпні елементи (маскарон лева) та цегляний орнамент, арки над кутовими частинами фасаду з люкарною над дверима. Меморіальні дошки та ін. інформативні таблички відсутні. Наявна адресна табличка із зазначенням старої назви вулиці, номером будинку та власником приміщень – Горкомхоз.

Зовнішній стан об'єкту і території, на якій він знаходиться, – вкрай задовільний. Близько десятиліття будинок занедбаний та руйнується. Восени 2017 р. зірвано металеві листи, якими були забити вікна та двері, що може призвести ще більш плачевного стану споруди. Будинку не було рекомендовано

надати статус пам'ятки архітектури місцевого значення (не згадується у Додатку до Рішення Маріупольського міськвиконкому «Об утверждении зданий и сооружений, рекомендованных в список памятников архитектуры местного значения города Мариуполя» №59 від 22.12.1994 р.).

Будинок привертає увагу маріупольських художників. Може бути використаний в екскурсіях, присвячених історії й особливостям маріупольської архітектури межі XIX-XX ст., історії вулиці Земської. Орієнтовний перелік матеріалів до портфелю екскурсовода: фото будинку минулих років, фото маскарону крупним планом, фотокопії присвячених будинку картин.

Цитати

«Возникновение улицы (*Земської – прим упор.*) относится ко второй половине XIX века. Вначале эта небольшая улица соединяла Митрополитскую и Итальянскую, со временем к ней присоединили и спуск на Слободку» (А.Проценко, 2006)

«В 1889 году середину Земской улицы между Николаевской и Митрополитской обсадили деревьями. Так получилось второе, после Городского сада, озелененное общественное место для отдыха горожан. Со временем, когда деревца окрепли, вдоль аллеи установили садовые скамьи, устроили немудрящую ограду. Этот зеленый уголок в народе называли Бульварчиком... Примерно тогда, когда были посажены первые деревца на Бульварчике, Земскую улицу на всю ее длину замостили брусчаткой, как сказано в книге "Мариуполь и его окрестности", "осколками местного гранита"… Шли годы. Все меньше внимания уделяли этому клочку живой природы. Старели деревья, никто за ними не ухаживал, затоптаны были кустарники, исчезли куда-то садовые скамейки, перестали красить решетки на ограде» (С.Буров, 2003)

«Довольно длительное время улицы в нашем городе представляли собой ряды приземистых домов, сложенных из самана и плит известняка... Но на рубеже XIX и XX веков Мариуполь стал преображаться на глазах... Предприимчивые люди (*занялись*) строительством домов. На их украшение

средств не жалели. Именно тогда на Земской улице появились особняки с фигурной кладкой стен, большими окнами, высокими потолками, с козырьками над парадными входами, подпираемые коваными узорчатыми кронштейнами. Кое-где следы былого "великолепия" сохранились до наших дней. Время, увы, берет свое. Теперь некогда уютная улочка постепенно дряхлеет...» (С.Буров, 2003)

Перелік джерел відомостей про об'єкт

Буров С. Людмила Московченко / С. Буров // Все грани : краеведческий форум. Тема «Мариупольский вернисаж». – Режим доступа: http://vse-grani.com/viewtopic.php?f=56&t=500&start=190.

Буров С.Д. Улица Земская / С.Д. Буров // Буров С.Д. Мариуполь. Былое / С.Д. Буров. – Мариуполь : ЗАО «Газета «Приазовский рабочий», 2003. – С. 76–12.

Дейниченко Е. Кирпичный стиль в Мариуполе / Е. Дейниченко // Мариупольский краеведческий сборник / ред. кол.: Р. П. Божко, С. Д. Буров, Е. В. Дейниченко и др. – Мелитополь : Изд. дом Мелитопольской городской типографии, 2014. – С. 79–86. – Режим доступа: http://91.250.23.215:8080/jspui/handle/123456789/393.

Кирпичные орнаменты и маски домов Мариуполя / соб. кор. // MRPL.CITY : информ. портал. – 2016. – 21 окт. – Режим доступа: http://mrpl.city/news/view/kirpichnye-ornamenty-i-maski-domov-mariupolya-foto.

Проценко А.Д. Улица Земская / А.Д. Проценко // Проценко А.Д. Улицами старого Мариуполя / А.Д. Проценко. – 3-е изд., доп. – Мариуполь : Азовье, 2006. – С. 75–76.

Смирнова Е. Изразцы и маскароны на улицах Мариуполя / Е. Смирнова // Вечерний Мариуполь. – 2010. – 26 мая (№ 19). – С. 23. – Режим доступа: http://91.250.23.215:8080/jspui/handle/123456789/384.

24.10.2017 р. Упор. В.Головач

За мат. краєзнавчого форуму “Все грани”

http://vse-grani.com/viewtopic.php?f=56&t=500&start=190

Картка екскурсійного архітектурного об’єкту

Фрагмент фото з Дня білої ромашки, 1903 р. (з фондів Маріупольського краєзнавчого музею)

Фото Ю.Яковенко, вересень 2017 р.

Первісне найменування об’єкта – невідомо. Широко використовувані проміжні найменування об’єкта та неофіційні назви відсутні. На даний момент – двоповерховий житловий будинок.

Фрагменти історії майже відсутні. Краєзнавці зазначають, що у будинку на пр. Миру, 27 навпроти готелю «Континенталь» були фотоательє А.М.Стояновського та редакція газети "Мариупольская жизнь" і типографія был С.А.Копкіна. Проте точно не відомо, вони знаходились саме у цьому будинку. чи у кутовому.

Адреса – пр. Миру, буд. №27/18а (у минулому – вул. Єкатеринінська, пр. Республіки, пр. Леніна). Найменування території, де розташований об’єкт: м. Маріуполь, Центральний р-н.

Архітектор – невідомий. Збудований у першій пол. XX ст. Збереглися ліпні елементи – маскарон лева на замковому камені над в’їздом до двору (нагадує зображення Дейві Джонса з фільму «Пірати Карибського моря»). Меморіальні дошки відсутні. Під аркою збереглася стара табличка «ООО "Кедр-Альфа"» та адресна табличка з точним номером будинку – 27/18а. Потрапити до двору будинку можна, пройшовши під аркою з маскароном, на якій – відчинені металеві ворота. У внутрішньому дворі легко помітити різні рівні даху будівель №№27/18 та 27/18а.

Зовнішній стан об'єкту і території, на якій він знаходиться, – задовільний. Будинку не було рекомендовано надати статус пам'ятки архітектури місцевого значення: у Додатку до Рішення Маріупольського міськвиконкому «Об утверждении зданий и сооружений, рекомендованных в список памятников архитектуры местного значения города Мариуполя» №59 від 22.12.1994 р. згадується сусідній будинок №27/18 (вказана у документі адреса – пр.. Ленін, 27; роки будування – середина ХХ ст.; запропонована на поч. 1990-х назва пам'ятки: житловий будинок з магазинами).

Може бути використаний в екскурсіях, присвячених історії й особливостям маріупольської архітектури кінця XIX – першої пол. ХХ ст., історії фотосправи та виданню газет у Маріуполі, міським легендам. Орієнтовний перелік матеріалів до портфелю екскурсовода: фото будинку минулих років, фото маскарону крупним планом.

Цитати

«В наши дни чаще всего встречаются работы Анисима Михайловича Стояновского. Они отличаются художественностью и завидным техническим совершенством, даже если рассматривать их с позиций сегодняшнего дня. В двадцатые годы, а может, чуть раньше, этот великолепный мастер работал на Большой улице, названной в советское время проспектом Республики, а позже пр. Ленина. На втором этаже дома № 27 было устроено его ателье. Теперь там обычные квартиры, отличающиеся разве что высоченными потолками» (Буров, 1999)

«В 1906 году на Екатерининской, 27 разместилась типография и редакция газеты "Мариупольская жизнь ". Редактором и хозяином типографии был С.А. Копкин» (А.Проценко, 2003)

«Рядом с дворцом культуры ("Молодежный" – прим. сост.) есть два места, где можно загадать желание. Это единственный в городе квадратный люк. И арка в доме напротив входа во дворец. По легенде, желание обязательно исполнится» (О.Демидко, 2016)

Перелік джерел відомостей про об’єкт

Буров С. Лица наших предков / С. Буров // Старый Мариуполь : краеведческий Интернет-портал. – 2011. – 26 авг. – Режим доступа: http://old-mariupol.com.ua/lica-nashix-predkov/.

Буров С.Д. Улица Харлампиевская / С.Д. Буров // Буров С.Д. Мариуполь. Былое / С.Д. Буров. – Мариуполь : ЗАО «Газета «Приазовский рабочий», 2003. – С. 82–87.

Мариуполь туристический : Прогулка по историческим достопримечательностям / соб. инф. // Depo.Мариуполь : информ. портал. – 2017. – 11 апр. – Режим доступа: https://dn.depo.ua/rus/mariupol/mariupol-turistichniy-progulyanka-naycikavishimi-istorichnimi-pam-yatkami-foto-20170410552980.

Проценко А.Д. Улица Харлампиевская / А.Д. Проценко // Проценко А.Д. Улицами старого Мариуполя / А.Д. Проценко. – 3-е изд., доп. – Мариуполь : Азовье, 2006. – С. 90–98.

07.10.2017 р. Упор. Ю.Яковенко

Додаток

2008 р.

2013 р.

Картка екскурсійного архітектурного об’єкту

Фото спеціалістів харківського інституту «Укрпроектреставрація», 1989–1990 рр. (з фондів Архітектурного архіву Маріупольської міської ради)

Фото Ю.Яковенко, вересень 2017 р.

Первісне найменування об’єкта – точно невідомо. Широко використовувані проміжні найменування та неофіційні назва об’єкта, під якими він інколи згадується у населення, – один з будинків купця Рябінкіна, будинок з кахлями.

Фрагменти історії: будинок споруджений на поч. ХХ ст. За словами краєзнавців, у будинках №№13 та 13а були конторські приміщення купця Натана Рябінкіна. Проте за словами Р.П.Божко, заст. директора Маріупольського краєзнавчого музею з науки, в історичних джерелах згадується прізвище ні Рябінкіна, а Рябінського, і до того ж документи, у яких він був би зафіксований як домовласник цих будівель, відсутні. Мешканці додатково згадують такі аспекти:

- будинки належали єврейці на прізвище Бекер;
- будинки належали єврейській громаді.

Зазначимо, що будинок розташовано навпроти руїн синагоги.

Адреса – вул. Георгіївська, буд. №13 (у радянські часи – вул. 1 травня). Найменування території, де розташований об’єкт: м. Маріуполь, Центральний р-н.

Архітектор – невідомий. Збудований на поч. ХХ ст. з червоної цегли, не штукатурений. Будинок одноповерховий, вишукано оздоблений кахлями:

- над фасадними вікнами – ажурні орнаменти з рослинними мотивами, кахлі рельєфні, кольорові, глазуровані;

- над центральним входом – з античними мотивами, а також із зображеннями Геракла, що розриває пащу леву, та мушкетера; кахлі рельєфні, чорні теракотові, неглазуровані, розташовані несиметрично (ймовірно, мотиви обиралися за наявністю);

- на стінах фасаду, між вікнами –; кахлі рельєфні, кольорові, глазуровані з рослинними мотивами (деякі – з невеличкими отвірами, ймовірно – димоходні), а також глазуровані білі, нерельєфні, що нагадують звичайний кафель;

- над боковими вікнами – невеличкі фрагменти з маскароном та з рослинними мотивами; кахлі рельєфні, кольорові, глазуровані.

У дворі – двоповерховий житловий будинок №13а, також оздоблений між вікнами другого поверху рельєфними, чорними теракотовими, неглазурованими кахлями з рослинними та античними мотивами; зображення розташовані симетрично.

Зовнішній стан об'єкту і території, на якій він знаходиться, –задовільний. Будинки належать кільком родинам, є багатоквартирними, проте історичний зовнішній вигляд майже не змінено. Єдиний виняток: на буд. №13 навколо фасадного входу ганок оформлено новим металевим навісом та оздоблено новими зеленими кахлями (приблизно, на поч. 2000-х рр.).

Будинкам було рекомендовано надати статус пам'ятки архітектури місцевого значення (згадується у Додатку до Рішення Маріупольського міськвиконкому «Об утверждении зданий и сооружений, рекомендованных в список памятников архитектуры местного значения города Мариуполя» №59 від 22.12.1994 р.). Запропонована на поч. 1990-х назва пам'ятки: конторське та службове приміщення купця Н.Рябинкина.

Також саме у вказаному вище документі зазначено, що на поч. 1990-х рр. ці будівлі – житловий будинок та художня майстерня.

Може бути використаний в екскурсіях, присвячених історії й особливостям маріупольської архітектури межі XIX-XX ст., історії пічної справи та будівельних матеріалів. Орієнтовний перелік матеріалів до портфелю

екскурсовода: фото будинку з матеріалів фотофікцації потенційних пам'яток архітектури, фото кахлів крупним планом, фото будинків минулих років.

Цитати

«В конце XIX века улица пополнилась еще двумя особняками купца Натана Рябинкина. Оба здания, будучи индивидуальными по своему архитектурно-художественному облику, стали ценными памятниками архитектуры города. Дома сохранились до наших дней (Георгиевская, 11, 13)» (А.Проценко, 2003)

«Начнем прогулку в прошлое от двухэтажного дома под номером 11. Он построен в начале XX века для купца Рябинкина. Античные маски, аттик с остатками мозаики, фигурная кладка, несмотря на разрушения и позднейшие грубые переделки, придают строению своеобразную прелесть. Рядом - одноэтажный дом, сложенный из красного добротного кирпича, он тоже некогда принадлежал Рябинкину. В простенках - изразцы с рисунками. Устоят ли они перед все уничтожающим временем?» (С.Буров, 2003)

«Именем кафелей в старину обозначались преимущественно расписные и узорные изразцы… Идут при постройке комнатных печей как облицовочный материал для образования гладкой, как бы остеклованной наружной поверхности, которая важна не только для наружного эффекта, но и в тепловом (полированные поверхности излучают тепло и охлаждаются иначе, чем матовые), и в санитарном отношении (матове поверхности и особенно глиняные дают прицепку бактериям и иной пыли, которая потом, при нагревании печи, от циркуляции воздуха вдоль стенок захватывается и может бать узнана иногда и на обоняние… При помощи форм изготавливается главная часть изразца, именно его пластина; обод или румба формируются из глиняной ленты в отдельности и потом примазывается к изразцу при помощи добавочной накладной глиняной тесьмы, чтобы утолстить место скрепления с пластиной. Примазанный обод нужен для того, чтобы образовать на внутренней (внутрь печи обращенной) стороне изразца коробку, в которую, для утолщения всей изразцовой печной облицовки, набивается при кладке печи измятая с песком

сырая глина… С 2-х или со всех 4-х сторон в ободе есть проколотые отверстия, через которые пропускается вязальная печницкая проволока, для связывания изразцов)» (А.Крупский, 1895)

Перелік джерел відомостей про об'єкт

Буров С.Д. Улица Георгиевская / С.Д. Буров // Буров С.Д. Мариуполь. Былое / С.Д. Буров. – Мариуполь : ЗАО «Газета «Приазовский рабочий», 2003. – С. 47–51.

Дейниченко Е. Кирпичный стиль в Мариуполе / Е. Дейниченко // Мариупольский краеведческий сборник / ред. кол.: Р. П. Божко, С. Д. Буров, Е. В. Дейниченко и др. – Мелитополь : Изд. дом Мелитопольской городской типографии, 2014. – С. 79–86. – Режим доступа: http://91.250.23.215:8080/jspui/handle/123456789/393.

Крупский А.К. Кафли или кафели, изразцы / А.К.Крупский // Энциклопедический словарь / под изд.Ф.А.Брокгауза, И.А.Ефрона. – Т. 14а : Карданахи–Керо. – Санкт-Петербург : Типо-Литография И.А.Ефрона, 1895. – С. 792–800.

Проценко А.Д. Улица Георгиевская / А.Д. Проценко // Проценко А.Д. Улицами старого Мариуполя / А.Д. Проценко. – 3-е изд., доп. – Мариуполь : Азовье, 2006. – С. 40–56.

Смирнова Е. Изразцы и маскароны на улицах Мариуполя / Е. Смирнова // Вечерний Мариуполь. – 2010. – 26 мая (№ 19). – С. 23. – Режим доступа: http://91.250.23.215:8080/jspui/handle/123456789/384.

26.10.2017 р. Упор. О.Дейничено

Картка екскурсійного архітектурного об'єкту

Фото спеціалістів харківського інституту «Укрпроектреставрація», 1989–1990 рр. (з фондів Архітектурного архіву Маріупольської міської ради)

Фото Ю.Яковенко, вересень 2017 р.

Первісне найменування об'єкта – точно невідомо. Широко використовувані проміжні найменування та неофіційні назва об'єкта, під якими він інколи згадується у населення, – один з будинків купця Рябінкіна, будинок з кахлями.

Фрагменти історії: будинок споруджений на поч. ХХ ст. За словами краєзнавців, його було зведено як житловий будинок купця Натана Рябінкіна. Проте за словами Р.П.Божко, заст. директора Маріупольського краєзнавчого музею з науки, в історичних джерелах згадується прізвище ні Рябінкіна, а Рябінського, і до того ж документи, у яких він був би зафіксований як домовласник цих будівель, відсутні.

Адреса – вул. Георгіївська, буд. №11 (у радянські часи – вул. 1 травня). Найменування території, де розташований об'єкт: м. Маріуполь, Центральний р-н.

Архітектор – Віктор Олександрович Нільсен. Збудований на поч. ХХ ст. у стилі модерн з червоної цегли, фасадна стіна – з т.зв. світло-коричневої фасадної цегли; не штукатурений. Будинок двоповерховий, оздоблений кахлями та цегляними макаронами. Збереглися цегляний орнамент, надбудова над дахом, консолі під її аркою та між поверхами.

Зовнішній стан об'єкту і території, на якій він знаходиться, –задовільний.

Будинки належать кільком родинам, є багатоквартирними, проте історичний зовнішній вигляд майже не змінено. Єдиний виняток: балкон старий було зруйновано, оскільки він вважався аварійним, і замінено звичайною металевою огорожею.

Будинку було рекомендовано надати статус пам'ятки архітектури місцевого значення (згадується у Додатку до Рішення Маріупольського міськвиконкому «Об утверждении зданий и сооружений, рекомендованных в список памятников архитектуры местного значения города Мариуполя» №59 від 22.12.1994 р.). Запропонована на поч. 1990-х назва пам'ятки: житловий будинок, збудований для купця Н.Рябинкина.

Може бути використаний в екскурсіях, присвячених історії й особливостям маріупольської архітектури межі XIX-XX ст., архітектору В. Нільсену, купцям м.Маріуполя, міським легендам. Орієнтовний перелік матеріалів до портфелю екскурсовода: фото будинку з матеріалів фотофікцації потенційних пам'яток архітектури, фото маскаронів крупним планом, фото будинку минулих років.

Цитати

«В конце XIX века улица пополнилась еще двумя особняками купца Натана Рябинкина. Оба здания, будучи индивидуальными по своему архитектурно-художественному облику, стали ценными памятниками архитектуры города. Дома сохранились до наших дней (Георгиевская, 11, 13)» (А.Проценко, 2003)

«Начнем прогулку в прошлое от двухэтажного дома под номером 11. Он построен в начале XX века для купца Рябинкина. Античные маски, аттик с остатками мозаики, фигурная кладка, несмотря на разрушения и позднейшие грубые переделки, придают строению своеобразную прелесть. Рядом - одноэтажный дом, сложенный из красного добротного кирпича, он тоже некогда принадлежал Рябинкину. В простенках - изразцы с рисунками. Устоят ли они перед все уничтожающим временем?» (С.Буров, 2003)

«Маскароны, как правило, высекались из камня или отливались из гипса. В нашем городе сохранились необычные античные маски, сложенные, скорее всего, из специального формовочного кирпича. Их можно увидеть на "доме с плачущими нимфами" по Семенишина, 49 и на здании по Георгиевской, 11 напротив руин синагоги» (MRPL.CITY, 2016)

«К сожалению, за многие годы оно буквально изуродовано. На нем прекрасные маскароны, фасад украшен плиткой, огромные окна были когда-то на первом этаже – два окна. Сейчас их стало больше и они стали маленькими. И вот буквально сейчас происходит разрушение еще одного объекта этого здания – уничтожается очень интересный балкон, единственный в своем роде в Мариуполе» (Р.Божко, 2015)

Перелік джерел відомостей про об’єкт

Буров С.Д. Улица Георгиевская / С.Д. Буров // Буров С.Д. Мариуполь. Былое / С.Д. Буров. – Мариуполь : ЗАО «Газета «Приазовский рабочий», 2003. – С. 47–51.

Дейниченко Е. Кирпичный стиль в Мариуполе / Е. Дейниченко // Мариупольский краеведческий сборник / ред. кол.: Р. П. Божко, С. Д. Буров, Е. В. Дейниченко и др. – Мелитополь : Изд. дом Мелитопольской городской типографии, 2014. – С. 79–86. – Режим доступа: http://91.250.23.215:8080/jspui/handle/123456789/393.

Кирпичные орнаменты и маски домов Мариуполя / соб. кор. // MRPL.CITY : информ. портал. – 2016. – 21 окт. – Режим доступа: http://mrpl.city/news/view/kirpichnye-ornamenty-i-maski-domov-mariupolya-foto.

Проценко А.Д. Улица Георгиевская / А.Д. Проценко // Проценко А.Д. Улицами старого Мариуполя / А.Д. Проценко. – 3-е изд., доп. – Мариуполь : Азовье, 2006. – С. 40–56.

Прощай, история? Улица Георгиевская : новостной сюжет / комент. Р.Божко, О.Гринько и др. // ТРК «Сигма» : офіц.. сайт. – 2015. – 25 дек. – Режим доступа: http://sigmatv.com.ua/news/view/13583.

Смирнова Е. Изразцы и маскароны на улицах Мариуполя / Е. Смирнова // Вечерний Мариуполь. – 2010. – 26 мая (№ 19). – С. 23. – Режим доступа: http://91.250.23.215:8080/jspui/handle/123456789/384.

06.11.2017 р. Упор. О.Чумакова

Додаток

Фото до новинного сюжету «Прощай, история? Улица Георгиевская» на сайті ТРК «Сигма» (25 грудня 2015 р.)

http://sigmatv.com.ua/news/view/13583

Картка екскурсійного архітектурного об'єкту

Фото спеціалістів харківського інституту «Укрпроектреставрація», 1989–1990 рр. (з фондів Архітектурного архіву Маріупольської міської ради)

Фото Ю.Яковенко, вересень 2017 р.

Первісне найменування об'єкта – будинок купця Найдьонова. Інші широко використовувані проміжні найменування об'єкта та неофіційні назви відсутні. На даний момент –житловий будинок.

Фрагменти історії майже відсутні. Краєзнавці зазначають, що будинок був зведений для родини відомого купця першої гільдії Івана Івановича Найдьонова, що торгував хлібом та зерном. У літературі розглядають елементи його біографії та згадують інші будинки, домовласником яких він був і які надавав тим чи іншим організаціям. Місцеві мешканці розповідають, що після революції до будинку приходила його донька-красуня, яка голодувала і просила милостиню.

Адреса – вул. Італійська, буд. №14 (у минулому ця частина вулиці називалась вул.. Бондарною, у радянські часи це була вул. Апатова). Найменування території, де розташований об'єкт: м. Маріуполь, Центральний р-н.

Архітектор – невідомий. Збудований на межі XIX–XX ст. Збереглися ліпні елементи (маскарони, рослинні орнаменти). Будинок зведено на високому вапняному цоколі: як і більшість будинків того часу, має високий підвал. Меморіальні дошки та ін. інформативні таблички відсутні. Наявна адресна табличка із зазначенням старої назви вулиці (Апатова), номером будинку та

власником приміщень – Горкомхоз; на додатковій вказано точний номер будинку – 14в.

Зовнішній стан об'єкту і території, на якій він знаходиться, – задовільний. Будинок належать кільком родинам, є багатоквартирними, проте історичний зовнішній вигляд майже не змінено. Будинок було рекомендовано надати статус пам'ятки архітектури місцевого значення (згадується у Додатку до Рішення Маріупольського міськвиконкому «Об утверждении зданий и сооружений, рекомендованных в список памятников архитектуры местного значения города Мариуполя» №59 від 22.12.1994 р.). Запропонована на поч. 1990-х назва пам'ятки: житловий будинок, збудований у другій пол. ХХ ст.

Може бути використаний в екскурсіях, присвячених історії й особливостям маріупольської архітектури межі ХІХ-ХХ ст., купцям м.Маріуполя, міським легендам. Орієнтовний перелік матеріалів до портфелю екскурсовода: фото будинку минулих років, у т.ч. фото будинку з матеріалів фотофікцації потенційних пам'яток архітектури, фото маскаронів крупним планом, фото поховання Найдьонових на міському цвинтарі.

Цитати

«Когда мариупольским улицам возвращали их исконные названия, о Бондарной забыли или просто не знали, что такой топонимический объект существовал некогда в Мариуполе. А между тем пространство от Гамперовского спуска до Первой Слободки, то бишь улицы Котовского, со всеми домами, тротуарами, чахлыми деревцами, и круто ниспадающей к Гавани брусчатой мостовой до революции называли Бондарной» (С.Буров, 2003)

«Это бывшее владение крупного хлеботорговца Найденова. О семье Прасковьи и Ивана Найденовых достоверно известно немного. Они приехали в Мариуполь из другого города. Есть версия, что Иван Иванович Найденов пришел в наш город босиком из Курской губернии, где находилась его родная деревушка. Начинал мальчиком на побегушках, потом расторопного и трудолюбивого парня заметили и стали доверять все более ответственные

поручения. Он складывал копеечку к копеечке, которые превратились сначала в рубли, а потом и в тысячи рублей. Собранный капитал позволил ему завести собственное дело. Так ли все было на самом деле? Народной молве свойственно приукрашать истинные события ради занимательности. Старожилы нашего города, услышав фамилию Найденов, обязательно расскажут об ажурном сооружении из кованной стали, воздвигнутом на Новоселовском кладбище над семейным склепом этого известного в прошлом мариупольца.» (С.Буров, 2003)

«В 1873 году на Слободке было открыто начальное училище. Долгие годы учебное заведение размещалось в приспособленном частном доме. Лишь в 1890 году при непосредственном участии попечителя училища И.И.Найденова на углу Портовой улицы и Гамперского спуска возвели новое двухэтажное здание для начального училища» (А.Проценко, 2006)

«В 1845 году в доме Найденова был открыт первый в городе клуб «Мариупольское общественное собрание». В уставе клуба было записано: «Цель учреждения — сближение между собой лиц местного общества и развлечение разговорами, чтением книг и периодических изданий, танцами и дозволенными играми». Действительными членами клуба считались те, кто уплатил взнос в 25 рублей. Директорами клуба были Иванов, Деспот, Аморетти» (А.Проценко, 2006)

«Улица Итальянская, дом 14в. Это здание было построено в начале XX века. Необычное архитектурное решение выделяет его среди остальных домов улицы Итальянской. Высокий цоколь, крестообразное обрамление окон, высокие псевдоколоны, увенчанные капителями в греческом стиле, маски, украшающие дом по периметру – все эти декоративные элементы придают зданию своеобразный шарм» (МТВ, нач. 2000-х)

Перелік джерел відомостей про об'єкт

Аркадий Проценко: улицами старого Мариуполя… / подгот. Л.Кириченко // Приазовский рабочий. – 2017. – 8 лют. (№15). – Режим доступа: http://pr.ua/news.php?new=45829.

Буров С.Д. Улица Бондарная / С.Д. Буров // Буров С.Д. Мариуполь. Былое / С.Д. Буров. – Мариуполь : ЗАО «Газета «Приазовский рабочий», 2003. – С. 67–69.

Буров С.Д. Улица Итальянская / С.Д. Буров // Буров С.Д. Мариуполь. Былое / С.Д. Буров. – Мариуполь : ЗАО «Газета «Приазовский рабочий», 2003. – С. 61–66.

По страницам городского альбома : Дом Найденова / МТВ. – Фрагменты аудиозаписи телепрограммы.

Проценко А.Д. Слободка / А.Д. Проценко // Проценко А.Д. Улицами старого Мариуполя / А.Д. Проценко. – 3-е изд., доп. – Мариуполь : Азовье, 2006. – С. 122–123.

Проценко А.Д. Улица Екатерининская / А.Д. Проценко // Проценко А.Д. Улицами старого Мариуполя / А.Д. Проценко. – 3-е изд., доп. – Мариуполь : Азовье, 2006. – С. 25–40.

22.10.2017 р. Упор. Н.Кіор

Картка екскурсійного архітектурного об'єкту

Фото спеціалістів харківського інституту «Укрпроектреставрація», 1989–1990 рр. (з фондів Архітектурного архіву Маріупольської міської ради)

Фото О.Дейниченко, жовтень 2017 р.

Первісне найменування об'єкта – будинок судовласника П.П.Регіра. Інші широко використовувані проміжні найменування об'єкта відсутні. Неофіційна назва об'єкта, під яким він відомий у населення, – будинок з грифонами. На даний момент – приміщення знаходиться у стані, не придатному для експлуатації.

Будинок споруджено у 1900 р. для заможного маріупольського судновласника, купця першої гільдії Петра Петровича Регіра (1851–1919) та його родини, яка мешкала в ньому до початку XX ст. Перший власник будинку П. П. Регір народився у сім'ї німецьких колоністів. У 1889 році в Англії він придбав перший вантажний пароплав «Прогрес» для перевезення вугілля та започаткував свою суднохідну компанію, яка згодом стала однією з найбільших в Російській Імперії (перевозила за рік до 100 тис. тонн вугілля та займала п'яте місце серед вітчизняних компаній по тоннажу). В 1891 році за успіхи у торгівлі Петро Регір отримав звання «Купець першої гільдії». В період революції Регіри перевели свої капітали за кордон та емігрували. Власник будинку залишився в місті. За слухами П. П. Регір помер від голоду 1919 року.

У 30-ті роки маєток було переобладнано під житловий квартирний будинок. Наприкінці 60-х рр. швейна фабрика ім. Дзержинського («Фея») орендувала приміщення під гуртожиток. Трохи пізніше комісією проектно-

технологічного тресту «Укрмонтажмістобуд» було укладено акт огляду будівлі, за висновком якого вона (будівля) визначалася приналежністю горкомхозу та була передана в оренду тресту «Азовстальконструкція». У цьому ж висновку було прийнято рішення про аварійність будівлі і неможливість її експлуатації без капітального ремонту. У 1968 році були встановлені стяжки для запобігання збільшенню тріщин, замінено покрівлю будівлі та перекриття їх несучих балок. Всі дерев'яні елементи будівлі були замінені на бетонні, будівлю було заново оштукатурено зі збереженням початкового малюнка. Ще через якийсь час у будинку було розташовано управління №118 «Донбассстальконструкції». У 2007 році черговим власником (київською фірмою) будинок було продано одеському ТОВ «Основа».

Адреса – вул. Італійська, буд. №14 (у минулому – вул. Апатова, ще раніше – вул. Бондарна). Найменування території, де розташований об'єкт: м. Маріуполь, Центральний р-н.

Архітектор – невідомий. Збудований на межі XIX–XX ст. (найчастіше зазначаэться дата 1900 р.). Цегляний оштукатурений двоповерховий будинок з колонами на фасаді, карніз прикрашено ліпним орнаментом з грифонами, над вікнами другого поверху – маскарони. Стиль тяжіє до класицизму з елементами еклектики. Детальний архітектурний опис об'єкту дає В. Земляний (див. цитати).

Зовнішній стан об'єкту і території, на якій він знаходиться, – вкрай незадовільний. Зараз об'єкт знаходиться у стані, не придатному для експлуатації. Двері відсутні, перекриття другого поверху та сходини частково зруйновані, шибки вибиті, ліпнина на стелі обвалилася під впливом ерозії, всередині – купа сміття. Останній раз ремонтні роботи проводилися у 1968 р. на підставі висновків комісії проектно-технологічного тресту «Укрмонтажмістобуд» за результатами огляду будівлі.

У 2011 р. в рамках співпраці італійської національної асоціації «Альпіна» і ПДТУ в напрямку розвитку та сприяння культурних та економічних зв'язків Маріуполь відвідали італійці з метою зробити вклад у благоустрій міста, а саме реконструкції вулиці Італійської. Дім Регіра дуже зацікавив італійських гостей

та був обраний як об'єкт для реставрації, та через непорозуміння із власником ситуація залишилася незмінною.

Будинок було рекомендовано надати статус пам'ятки архітектури місцевого значення (згадується у Додатку до Рішення Маріупольського міськвиконкому «Об утверждении зданий и сооружений, рекомендованных в список памятников архитектуры местного значения города Мариуполя» №59 від 22.12.1994 р.). Запропонована на поч. 1990-х назва пам'ятки: житловий будинок, збудований у другій пол. XX ст.

Може бути використаний в екскурсіях, присвячених історії й особливостям маріупольської архітектури межі XIX–XX ст., родині Регірів та їхній суднохідній компанії. Орієнтовний перелік матеріалів до портфелю екскурсовода: фото П. П. Регіра, фото будинку, фото крупним планом декоративних елементів, що прикрашають фасад, зображення присвячених будинку картин маріупольських художників.

Цитати

«Когда мариупольским улицам возвращали их исконные названия, о Бондарной забыли или просто не знали, что такой топонимический объект существовал некогда в Мариуполе. А между тем пространство от Гамперовского спуска до Первой Слободки, то бишь улицы Котовского, со всеми домами, тротуарами, чахлыми деревцами, и круто ниспадающей к Гавани брусчатой мостовой до революции называли Бондарной» (С.Буров, 2003)

«На Итальянской, 12 по сей день стоит великолепный двухэтажный особняк на подвалах, построенный в 1900 году. К нашему удовольствию он сохранил черты пройденного столетия, фасад здания со сдвоенными полуколоннами, поднятыми на высокий цокольный этаж, и ритмично чередующимися широкими оконными арками производит впечатление парадного зала под открытым небом. Нарядный лепной карниз с грифонами опоясывает весь дом над окнами второго этажа. В греческой мифологии грифоны — это чудовищные птицы с орлиным клювом и телом льва, которые стерегут золото, охраняют дом хозяина. В старину, очевидно, было что

охранять. Дом принадлежал Петру Петовичу Региру — купцу 1-й гильдии, судовладельцу» (А.Проценко, 2006)

«Дом представляет собой двухэтажное здание с порталом входа на двух колоннах, которые поддерживают балкон второго этажа. Фасад на уровне второго этажа фланкируется симметрично двумя парами полуколонн с ионийскими капителями, украшенными гирляндами. По первому этажу – имитированный руст. Сандрики над оконными проемами второго этажа выполнены в форме горельефов с растительными элементами и маскаронами.

Сужающиеся кверху колонны у парадного входа установлены на тяжелых мощных стилобатах, что вполне соответствует стилю классицизма. Скорее всего, базы колонн не сохранили своего первоначального вида. Ведь любая колонна имеет так называемый тор – полукруглые поясочки, которые как бы опоясывают колонну и изображают «работу» всей конструкции, «расплющившуюся» от тяжести.

Бросается в глаза разногласие стилей: портал выполнен в тосканском ордере, а спаренные полуколонны – в ионическом. Смешение стилей в классицизме не практиковалось, разве что по желанию заказчика. Тем не менее чувствуется рука профессионального архитектора.

Под карнизом здания – богато орнаментированный фриз с люкарнами-розетками и лепным орнаментом с использованием грифонов и окантовкой гирлянды. По меркам классицизма фронтон перенасыщен мелкими деталями, что несколько утяжеляет верхнюю часть здания. Хотя это опять-таки может быть пожелание умного и обстоятельного заказчика-купца, захотевшего украсить свое жилище в полюбившемся ему стиле. Эклектика, то есть смешение архитектурных стилей, – явление не такое уж редкое для Мариуполя. В качестве примера можно назвать дом Гампера. Хотя в то время, когда строился дом №12 на Итальянской, был в почете южный модерн.

Со стороны заднего фасада можно увидеть пустую арочную нишу – в классицизме в них размещались скульптуры, вазы или другие архитектурные формы. Можно предположить, что и в этой нише когда-то была скульптура. Есть в этом доме и летняя терраса на втором этаже, испорченная поздним

навесом не в стиле здания.

Если судить по внешнему виду дома о характере его первого хозяина, то можно предположить, что купец был человеком основательным, цельным. Он не гонялся за модой, не хотел выглядеть экстравагантным. Как и подобает серьезному деловому человеку, он предпочел строгий классический стиль. В меру лаконичный, в меру украшенный» (В.Земляной, 2008).

«В Мариуполь на три дня прибыли директор департамента архитектуры, помощник ректора по международному сотрудничеству старейшего университета Европы - Ла Сапиенца (г. Рим) - профессор Тодаро БЕНЕДЕТТО, председатель Ассоциации архитекторов Италии, президент компании «Frames» Эцио ПРАТО, гендиректор и директор по строительству этой же компании Андреа КОЛИНИ и Лоренцо ПРАЦО. Участвовал во встрече и представитель общества итало-украинской дружбы, генеральный директор «In.Com.Impex LLP» Бруно ПАЛЬМИЕРИ, проживающий в Мариуполе… Профессор Тодаро Бенедетто охарактеризовал этот дом кратко: "Классический итальянский стиль"» (Л.Ермишина, 2011)

Перелік джерел відомостей про об'єкт

Буров С.Д. Улица Бондарная / С.Д. Буров // Буров С.Д. Мариуполь. Былое / С.Д. Буров. – Мариуполь : ЗАО «Газета «Приазовский рабочий», 2003. – С. 67–69.

Буров С.Д. Улица Итальянская / С.Д. Буров // Буров С.Д. Мариуполь. Былое / С.Д. Буров. – Мариуполь : ЗАО «Газета «Приазовский рабочий», 2003. – С. 61–66.

В Мариуполе итальянцы готовы реставрировать дом купца Регира / соб. кор. // 0629.com.ua : информ. портал. – 2011. – 21 июня. – Режим доступа: https://www.0629.com.ua/news/235255.

Грабовский М. Мариуполь Unlimited: Дом купца Регира / М. Грабовский // MNEWS : Мариупольские Новости : инф. портал. – 2012. – 31 окт. – Режим

доступа: http://mariupolnews.com.ua/news/view/mariupol-unlimited-dom-kuptsa-regira-foto.

Романов И. По улицам Мариуполя: 360° тур по дому купца Регира (видео) ; Маріупольський особняк з грифонами / И.Романов, О.Демідко // MRPL.CITY : инф. портал. – 2017. – 25 авг. – Режим доступа: http://mrpl.city/news/view/po-ulitsam-mariupolya-360-tur-po-domu-kuptsa-regira-video.

Ермишина Л. Итальянцы на мариупольской улице Итальянской хотят построить «Италию» / Л. Ермишина // Приазовский рабочий. – 2011. – 8 окт. – С. 1, 2.

Ермишина Л. На улице Итальянской разрушается исторический дом купца Регира / Л. Ермишина ; фото А. Комаровой // Приазовский рабочий. – 2010. – 20 нояб. – С. 1, 2.

Королева М. Загадки домов с колоннами / М. Королева // Надо. – 2008. – 1 февр. – С.1, 3.

Новікова С. В. Родина Регірів та її місце в економічному житті Маріуполя (1880-ті – 1914 рр.) / С. В. Новікова // Україна і світ: проблеми історії : зб. мат. всеукр. науково-практ. конф., м. Маріуполь, 28 листоп. 2014 р. / під. заг. ред. К. В. Балабанова. – Маріуполь : МДУ, 2014. – С. 135–137.

Проценко А.Д. Улица Итальянская / А.Д. Проценко // Проценко А.Д. Улицами старого Мариуполя / А.Д. Проценко. – 3-е изд., доп. – Мариуполь : Азовье, 2006. – С. 105–112.

11. 11.11.2017 р. упор. І. Луханіна